

Асебергскае судна. Праблема прызначэння

Максім Перапяліца
Пераклад з рускай мовы:
Ілья Лапушанскі і
Уладзімер Пыльчанка

Да ліку сенсацыйных адкрыццяў археолагаў цалкам можна аднесці знойдзены ў пачатку мінулага стагоддзя каля паселішча Асеберг у нарвежскай правінцыі Вестфольд (Вестфол) карабель, які, паводле дадзеных дэндрахраналагічных даследаванняў [25], быў выкарыстаны ў 834 г. у пахавальным абрадзе. Асебергскае судна з'яўляецца выключным, адзіным у сваім родзе археалагічным аб'ектам часоў экспансіі вікінгаў. Гэты помнік варта прызнаць унікальным, перш за ўсё, з-за вялікага мноства і вялікай разнастайнасці археалагічных знаходак. Па-другое, аналагаў гэтаму багатаму пахаванню - што характэрна, не мужчыны, а жанчыны - пакуль не знойдзена. текст

Пастаноўка праблемы

На дадзены момант адсутнічае адзінае меркаванне па пытанні аб прызначэнні Асебергскага судна, таму выяўляецца мэтазгодным падсумаваць наяўную інфармацыю існуючых версій і прадставіць уласны пункт погляду.

Знаходжанне

Судна было знойдзена 8 жніўня 1903 г. арандатарам адной з сялянскіх сядзіб у Асебергу Кнутама Румам каля Осла-фіёрда (правінцыя Вестфольд, Нарвегія). На раскопкі, якія працягваліся з 13 чэрвеня па 5 лістапада 1904 года, прыехаў прафесар Густаўсон з Осла.[16]

Пры рэстаўрацыі карабля імкнуліся выкарыстаць як мага больш арыгінальнай драўніны дуба. Цяпер яго можна пабачыць у Музеі дракараў у Осла разам з іншымі судамі эпохі вікінгаў.

Акрамя самога карабля, археолагамі былі знойдзены сляды рабавання, а менавіта 14 драўляных рыдлёвак і трое насілак значна больш позняга часу. Верагодна, грабежнікі вынеслі ўсе прадметы з высакародных металаў, аднак

да кармы яны не дабраліся. Менавіта тут навукоўцы выявілі вялікае мноства рознага кухоннага начыння, тры прадзільныя станкі, рэшткі ваўнянай тканіны і цудоўнага дывана. Таксама было выяўлена чацвёрта санак і выдатна зробленая драўляная фурманка. Па розных дадзеных, было знойдзена ад 10 да 15 шкілетаў коняў, косці быка і чатырох сабак; многія з гэтых шкілетаў былі абезгалоўлены.

Канструктыўныя асаблівасці

Карабель быў пабудаваны каля 820 года, а пахаванне адбылося ў 834 годзе. Дададзены плавальны сродак адносіцца да класа Karv - гэта вялікія ў шырыню судны, якія маюць ад 12 да 32 вёслаў. Асебергскае судна мае 21,44 м у даўжыню, 5,10 м у шырыню, 1,58 м – максімальная вышыня борта, мачта верагодна была вышыняй у 9-10 м, плошча ветразя складала 90 м², судна мела 15 адтулін для вёслаў (без накрывак). Мяркуюцца, судна пад ветразем магло дасягаць хуткасці ў 10 марскіх вузлоў (18,52 км/г). Гэтак сама вядома, дзякуючы нядаўнім даследаванням Нільса Бондэ і Франса-Арнэ Стылегара [25], што дубы, з якіх пазней і зрабілі судна, раслі у правінцыі Рогаланд у мясцовасці Картмю, а дубы, з якіх збудавалі пахавальную камеру - у Вестфале.

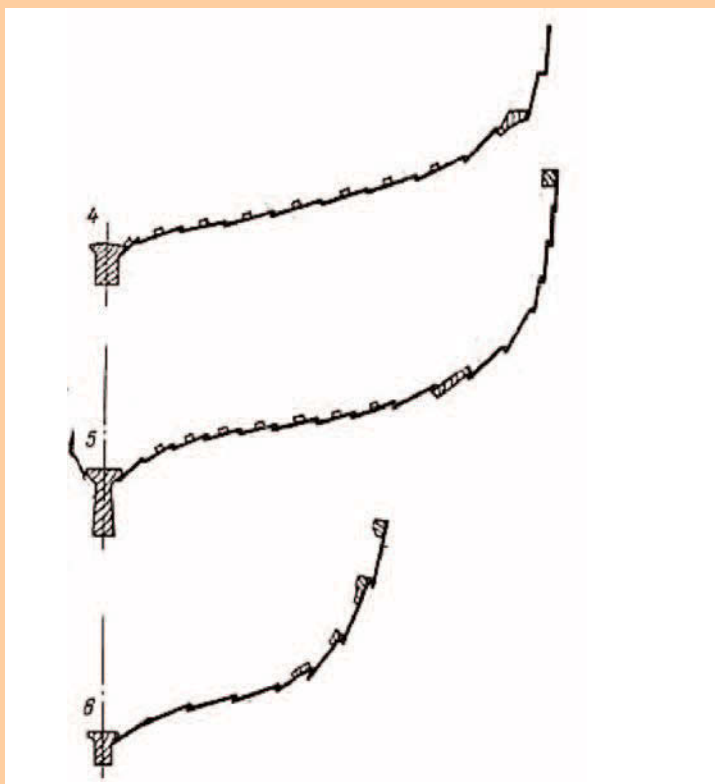
Вельмі падобна на Асебергскае Гакстадскае судна, якое таксама адносіцца да ліку найважнейшых знаходак археолагаў. Яго таксама адносяць да класа Karv, аднак яно мела шэраг канструктыўных адрозненняў і, магчыма, іншае прызначэнне.

Для высвятлення марскіх якасцяў Асебергскага судна, мае сэнс параўнаць яго характарыстыкі з Гакстадскім караблём, паколькі мы дакладна ведаем, што апошняе магло плаваць у адкрытым моры (вышыня борта роўная 2,10 м).

Таксама нам вядома, што вышыня борта вялікага кнар са Скулелева № 1 роўная 2 метрам,

у той час як малы кнорэ са Скулелева № 3 быў прыбярэжным суднам з-за сваіх сціплых памераў. З усяго вышэйсказанага можна зрабіць выснову, што вышыня борта, роўная 2 метрам, з'яўлялася аптымальнай для плавання ў адкрытым моры. У дадзенай табліцы прадстаўлены асноўныя памеры суднаў вікінгаў.

4 - судна з Асебергу; 5 - судна з Гокстаду; 6 - малы кнар са Скуллелева. [16] Вышыня борта. Заштрыхаваныя элементы ў асноўным і вызначаюць падоўжную трываласць суднаў.

Мы бачым, што адрозненне паміж гэтымі суднамі заключаецца ў вышыні борта. На гэта таксама ўказваюць пісьмовыя сведчанні.

Так, ісландскі скальд Сноры Стурлусан (1178-1241) у сваім вялізным творы «Кола Зямное» фактычна падзяляе ўсе судны на прыстасаваныя для плавання ў адкрытым моры і на непрыстасаваныя для гэтай задачы «... На «Ormin Langi» было 34 аддзяленні (ruim). Галава дракона і хвост цалкам пазалочаныя, а вышыня борта была, як на судах, прызначаных для плавання ў адкрытым моры ... » [16].

Так да якога ж тыпу адносілася судна з Асеберга, калі нам вядома, што вышыня борта не дазваляла яму плаваць у адкрытым моры без боязі быць проста залітым вадой? Кіль менш масіўны у параўнанні з Гаксадскім суднам, а, такім чынам, у Асебергскага судна трываласць канструкцыі меншая чым у Гаксадскага. У апошняга

маюцца накрывкі вясельных партоў, якія засцерагалі карабель ад траплення вады ў яго праз вясельныя парты, а на Асебергскім такія накрывкі адсутнічаюць. Вельмі аўтарытэтны спецыяліст у галіне караблестраўніцтва вікінгаў І. фон Фіркс на падставе таго, што звязкі на Асебергскім судне не былі вельмі моцнымі, сцвярджае, што яно не было прыстасаванае для «суровых плаванняў» [16]. Гэтак жа нам вядома, што палуба нашага судна была забіта намёртва цвікамі, у той час як у Гаксадскага - была разборнай і прастора пад ёй магла выкарыстоўвацца як трум для запасаў, неабходных у далёкім плаванні.

Такім чынам, можна зрабіць выснову аб тым, што Асебергскае судна магло плаваць у адкрытым моры, аднак гэта было б вельмі небяспечна. Верагодней, што яно выкарыстоўвалася для прыбярэжнай навігацыі. Аднак можна выказаць здагадку, што карабель меў выключна пахавальны характар. Гэтая версія не знаходзіць пацверджанняў, паколькі адпаведныя хімічныя аналізы драўніны пакуль што не былі праведзеныя. Ж. Сімпсан сцвярджае, што судна было моцна зношанае [13], але спасылка на адпаведныя даследаванні не прыводзіць.

Кім былі жанчыны, знойдзеныя ў Асебергу?

Разам з суднамі былі знойдзены шкілеты дзвюх жанчын, якія ляжалі ў дубовай пахавальнай камеры на драўляным ложку.

Адной з пахаваных жанчын было крыху больш за 50 гадоў і, хутчэй за ўсё, яна памерла ад раку. У гістарычнай літаратуры распаўсюджана меркаванне, што, гэтая жанчына з'яўляецца каралевай Осай, згаданай у «Коле зямным» Сноры Стурлусана. На карысць дадзенай здагадкі можа паслужыць тая акалічнасць, што, як вызначыў па колькасці стронцыю ў костках нарвежскі даследчык Пэр Холк, абедзве жанчыны пражылі большую частку жыцця ў Агдыры, дзе ўласна нарадзілася і жыла каралева Оса [28].

Мапа Норвегіі (частка). Узятая з: <http://fiord.org/imagezoom=mapfulks>

Таксама нам вядома, што Хальфдан Чорны (сын Осы і Гудрэда Паляўнічага) нарадзіўся ў 810 годзе, а прыкладна ў 828 годзе ён стаў конунгам Агдыра і падзяліў з першым сынам Гудрада Паляўнічага Олавам Гейрстад-Альвам Вестфольд: «Калі Хальвдан конунг, ягоны брат, стаў правіць разам з ім, яны падзялілі Вестфольд паміж сабой. Олаву дасталася яго заходняя частка, а Хальвдану - унутраная». (Кола Зямное, сага аб Інглінгах). «Яму [Хальфдану Чорнаму] было васьмнаццаць гадоў, калі ён пачаў кіраваць у Агдыры. Ён адразу ж адправіўся ў Вестфольд і падзяліў валоданні са сваім братам Олавам» [14. Кола Зямное, Сага пра Хальфдана Чорнага]. Мяркуецца, што шкілет, знойдзены ў Гаксадскім судне, належыць Олафу Гейрстад-Альву, паколькі даследаванне астанкаў выявіла параженне костак ног артрытам. А вось што мы можам прачытаць у «Коле Зямным» у Сазе аб Інглінгах: «У яго [Олава Гейрстад-Альва] захварэла нага, і ад гэтага ён памёр» [14]. Асебергскае ж судна пахавана менавіта ў частцы Вествольда Хальфдана, а Гаксад знаходзіцца ў частцы Вестфальда Олава. Гэтак жа мы можам звярнуцца да этымалогіі тапоніма Асеберг: у ім прысутнічае імя Осы, што, магчыма зусім не выпадкова

Вестфольд і наваколле Ослофіёрда (частка)

Узята з: Гвин Джонс. **Викинги. Потомки Одина и Тора.** – М.: Центрполиграф, 2004. Перевод с англ. яз. З. Ю. Метлицкой.

Дадзеныя абставіны прымушаюць з вялікай доляй верагоднасці меркаваць, што ў судне пахаваная каралева Оса.

Цяпер звернемся да разгляду другога жаночага пахавання. Да нядаўняга часу сцвярджалася, што ў момант смерці ёй было каля 25-30 гадоў, аднак па выніках нядаўніх аналізаў высветлена, што гэтая жанчына памерла ў 50 гадоў [18].

Абмежаванасць сферы прымянення Асебергскага судна

Вяртаючыся да нізкіх марходных якасцяў і да канструктыўных асаблівасцяў Асебергскага судна, мы выяўляем няздольнасць дадзенага транспартнага сродку выконваць асноўныя задачы караблёў вікінгаў: Асебергскае судна не з'яўлялася суднам для далёкіх марскіх набегуў, паколькі яго канструкцыя не прызначана для плавання ў водах адкрытага мора. Гэта і не гандлёвае судна, па той простае прычыне, што яно адносіцца да класу Karv, а ўсе гандлёвыя судны адносяцца да абсалютна іншага канструктыўнага класу Knarr. I, вядома ж, не можа быць і гаворкі аб якім-небудзь судне для рыбнай лоўлі, ці аб судне для прыбярэжнага гандлю. На гэта ўказвае як каралеўскі статус самога судна (багатая разьба і аздабленне, велізарная колькасць разнастайных знаходак), так і яго вялікія памеры.

Так у якіх жа мэтах выкарыстоўвалася судна з Асебергу, калі яно не адпавядае асноўным патрабаванням суднаў Скандынавіі эпохі вікінгаў?

Папулярныя версіі аб прызначэнні Асебергскага карабля

Такім чынам, мы ўшчыльную падышлі да разгляду галоўнай праблемы нашага даследавання. У кнігах Жаклін Сімпсан і Хільдэ Эліс Дэвідсан прыведзены асноўныя версіі аб прызначэнні дадзенага судна. У кнізе «Вікінгі» Жаклін Сімпсан прагучала думка, што судна выкарыстоўвалі для забяўляльных паездак, або (паколькі шматлікія знойдзеныя прадметы маглі быць звязаныя з адпраўленнем культуры) карабель выкарыстоўваўся для выканання рэлігійных абрадаў [13]. Хільда Эліс Дэвідсан у сваёй кнізе «Старажытныя скандынавы. Сыны паўночных багоў» звяртае ўвагу на тое, што дадзенае судна магло выкарыстоўвацца для розных цырымоній [7]. А Эльсе Роздаль выдзяляе цэлы клас каралеўскіх караблёў, прызначаных для збору даніны і каралеўскага суда [12]. Такім чынам, уяўляецца, што, калі выключыць найменш верагодныя варыянты, у нас застаецца дзве версіі:

1) Карабель выкарыстоўвалі для здзяйснення рэлігійных абрадаў;

Аднак нельга выкрэсліваць магчымасць таго, што судна магло быць пабудавана

одно толькі для пахавальных мэтай. Гэтую думку можа пацвердзіць наступны факт: у фурманцы, знойдзенай на судне, не маглі круціцца колы. Гэта значыць, што яна пабудавана толькі для выкарыстання ў пахавальным абрадзе. Па аналогіі з возам, судна гэтак жа магло быць пабудавана выключна для пахавальных мэтай. Аднак не на карысць гэтай версіі можа паслужыць той факт, што па дадзеных дэндрахранілагічных аналізаў судна пабудавана ў 820 годзе, а пахаванне адбылося ў 834 годзе – наўрадці судна было пабудавана ў пахавальных мэтах за 14 гадоў да пахавальнага рытуалу.

На штэўнях Асебергскага судна знойдзены выдатны разьбяны арнамент Там намаляваныя пераплеценныя расліны, жывёлы і людзі. Нічога падобнага на іншых караблях не сустракалася. Магчыма, гэты арнамент меў сакральны характар і нёс рэлігійнуюсэнсавую нагрузку.

Разьба на штэўнях Асебергскага судна [19]

Сярод іншага, на судне была выяўленая фурманка-калясніца. Яна адрозніваецца сваім багатым арнаментом (некалькі падобным да арнаменту, які мы можам убачыць на розных штэўнях Асебергскага судна). У часы вікінгаў калясніца з'яўлялася важным рэлігійным атыбутам. Гэта моцна пацвердзіць наступныя дадзеныя.

У адной са скандынаўскіх саг [13 с.216] апавядаецца, што ў Швецыі X стагоддзя існаваў абрад: ўвосень ад хутара да хутара ў фурманках перавозіўся драўляны ідал Фрэйра, а побач з ім сядзела жанчына, якую называлі «жонкай Фрэйра», г.зн. выконвала ролю Герды, дачкі марскога волата Гюміра. Мэтай жа гэтага абраду было блаславенне ўраджаю. Аналагічны абрад і

існаваў у Даніі I ст. н.э., калі ў фурманках вазілі святыя прадметы, якія лічыліся знакамі багіні ўрадлівасці Нерты. Магчыма, Асебергская фурманка выкарыстоўвалася ў тых жа мэтах. Тым не менш, у часы вікінгаў у Нарвегіі самым зручным і хуткім відам транспарту з'яўляўся водны транспарт. Можна выказаць здагадку, што Асебергскае судна магло выкарыстоўвацца для перавозкі падобных культавых прадметаў (напрыклад, рытуальных слупоў, адзін з якіх быў знойдзены на караблі).

Таксама нам вядома, што ў вікінгаў чалавек, які меў ўладу над навакольнай акругай, клапаціўся аб месцы набажэнства і, магчыма, ўдзельнічаў у самым набажэнстве. Называлі такога чалавека годзі. Можна выказаць здагадку, што жанчыны, чые рэшткі былі знойдзены ў пахаванні, маглі адпраўляць культ нейкага боства, асабліва ўлічваючы тое, што гэтыя жанчыны належаў да знаці.

Што ж гэта магло быць за боства? Магчыма, гэта быў ужо згаданы Фрэйр. Ён быў уладальнікам цудоўнага карабля Скідбладнір («зроблены з дошчачак»): «Пабудавалі Скідбладнір нейкія Карлы, сыны Івальдзі, і аддалі гэты карабель Фрэйру». [15.Уява Гюльві]. З прыведзенага фрагмента нам важна тое, што Фрэйр быў звязаны з морам, бо адным з найважнейшых яго знакаў быў карабель.

На судне знойдзены таксама вёдры, напоўненыя зернем, арэхамі, яблыкамі і збожжам - а ўсё гэта з'яўляецца сімваламі багацця, такім чынам, бога ўрадлівасці - Фрэйра. Бацька Фрэйра, Ніёрд, быў таксама звязаны з морам: «Яго [Ніёрда] трэба заклікаць у марскіх падарожжах і палючы на марскога звера і рыбу». [15].

Зараз разгледзім іншыя выяўленыя на судне знаходкі. Розныя крыніцы сцвярджаюць, што было знойдзена ад 10 да 15 шкілетаў коней, косці быка і чатырох сабак; многія з гэтых шкілетаў былі абезгалоўлены. Рытуальнае забойства коней, свінняў і рагатай жывёлы было ўласціва культу ванаў, рэшткі якіх і знойдзеныя ў Асебергскім пахаванні (Фрэйр адносіўся менавіта да ванаў). Акрамя таго, на судне быў знойдзены выдатны дыван. На малюнку дывана мы можам убачыць мужчыну, які ляжыць пад шчытом. У гэтым мужчыне некаторыя навукоўцы бачаць забітага Фрэйра. Мы таксама можам убачыць мужчыну ў масцы дзіка, што кажа пра сувязь мужчыны з ванами. Але самае характэрнае тое, што на дыване

намаляваныя дзве жанчыны, якія едуць на фурманцы. Ці не гэтыя жанчыны пахаваныя на Асебергскім караблі?

А.А. Аяцева у сваёй працы «Асебергскі абутак» робіць выснову аб тым, што ў знойдзенай берасцяной скрынцы з абуткам на Асебергскім судне знаходзілася адна пара абутку, якая належала адной жанчыне (гэта была парадная пара чаравікаў з тонкай скуры, якая, магчыма, належала галоўнай службоўніцы культуры), а дзве іншыя знойдзеныя на судне пары былі паўсядзённымі, і яны захоўваліся па-за скрынкай [11]. Між тым, у Малодшай Эдзе мы можам прачытаць такі ўрывак: «Пятая [багіня] - Фула ... Яна носіць куфэрак Фрыг [жонка Одына] і захоўвае яе абутак, і ёй вядомыя патаемныя намеры Фрыг». Прычым нам вядома, што Фрэй ушаноўвалі нароўні з Фрыг, што яна была сястрой Фрэйра і што «Фрэй стала тады здзяйсняць ахвярапрынашэнні, бо з багоў яна адна заставалася живою» [15.Уява Гюльві].

Тым не менш, нельга з абсалютнай упэўненасцю сцвярджаць, што Асебергскае судна выкарыстоўвалася ў адпраўленні рэлігійнага культу. Больш правамерна будзе гучаць выказванне аб тым, што выкарыстанне судоў у рэлігійных мэтах было вельмі лакальнай з'явай, і з прычыны таго, што жанчыны з Асебергу адносіліся да знаці, яны тэарэтычна маглі выконваць рэлігійныя абавязкі. Таксама нам вядома, што Оса з'яўлялася кіраўніцай Агдыра, такім чынам, яна павінна была мець старшынства на ахвярапрынашэннях і рэлігійных святах.

Зараз паспрабуем выказаць здагадку, якія ж абрады маглі выконвацца з дапамогай дадзенага судна і яго змесціва. Магчыма, такім абрадам з'яўлялася перавозка драўлянага ідала Фрэйра ў суправаджэнні святароў з мясцовай знаці. Злучыўшы абрад перавозкі ідала Фрэйра ў суправаджэнні жанчыны і тую акалічнасць, што абутак першай жанчынай захоўвала другая жанчына (накштальт Фулы, якая хавала куфэрак з абуткам Фрыг), мы можам паспрабаваць рэканструяваць ключавыя ролі ў дадзеным абрадзе: ролю сястры Фрэйра - Фрэй або Фрыг выконвала больш знатная жанчына (у нашым выпадку - першая жанчына), ролю яе памочніцы (магчыма, ролю багіні Фулы) выконвала другая жанчына, а ролю Фрэйра - драўляны ідал.

Хутчэй за ўсё, абрад перавозкі ідала суправаджаўся рытуальным забойствам жывёлы, яе наступным паглынанням і крапленнем сценаў

хаты і прысутных крывёй гэтай жывёлы падчас застолля. Пацверджаннем гэтай здагадкі можа паслужыць той факт, што на судне знойдзена шмат кухонных прыладаў. Не варта выключаць магчымасць таго, што жанчын маглі прынесці ў ахвяру (пра праблемнасць вызначэння характару смерці жанчын было адзначана вышэй).

Версія аб выкарыстанні карабля для асабістых патрэбаў конунга

Але мы можам выказаць здагадку, што фурманка з'яўлялася звычайным сродкам перамяшчэння і што ў знаці былі свае патрэбы ў хуткім марскім транспарце для выканання сваіх асабістых мэтаў.

Сярод гэтых патрэбаў маг быць збор да ніны (вейцла), калі конунг ехаў па землях сваіх падданных і спыняўся ў іх дамах, дзе праводзіліся застоллі, на якіх у большасці сваёй і вырашаліся праблемы мясцовага кіравання. Пра гэта сведчыць ўрывак з Сагі аб Інглінгах: «... Гудрод-конунг паехаў па пірах. Ён стаяў са сваім караблём ў Стыўлусундзе. Пір ішоў гарой, і конунг быў вельмі п'яны. Увечары, калі сцямнела, конунг хацеў сысці з карабля ... ». Аднак даніну маглі збіраць і ўпаўнаважаныя людзі конунга.

А ці магла наогул жанчына выконваць ролю кіраўніка ў якой-небудзь правінцыі? «Оса, маці Хальфдана, адразу ж паехала з ім на захад у Агдыр і стала кіраваць ува ўладаннях, якія раней належалі яе бацьку», - чытаем у «Сазе аб Хальфдане Чорным». І гэта не адзінкавы выпадак.

Аўд Мудрая, удава кіраўніка Ірландыі Олава Белага, кіравала перасяленнем сваёй сям'і і дружыннікаў ў Ісландыю пасля смерці свайго сына і мужа. «Пасля гэтага Аўд накіравалася ў Ісландыю. У яе на караблі было дваццаць свабодных мужоў. Яна прыехала ў Ісландыю і правяла першую зіму ў Б'ернавай Затоцы ў свайго брата Б'ёрна. Затым Аўд заняла ўсе даліны ад Заўтрашняга Мыса да Шумнай Ракі» [17.Сага аб Эйрыку Рудым].

Ёсць і іншыя прыклады, калі пры адсутнасці спадчыннікаў мужчынскага полу зямельным участкам валодала жанчына.

Такім чынам, не выключаюцца, што ў жанчыны, пахаванай у Асебергу, магла быць патрэба ў прыбярэжным марскім транспарце.

А. А. Хлеваў у сваёй кнізе «Прадвеснікі

вікінгаў» звяртае ўвагу на тое, што слава конунга грунтавалася ў значнай ступені на тым, які добры і прыгожы ён мае карабель, якія ў яго (карабля) баявыя і мараплаўныя якасці [17]. Дык вось рэпутацыя Осы ў такім выпадку магла б пахіснуцца, паколькі яе падданыя ўбачылі б нізкія мараплаўныя якасці яе судна. Аднак усё ж прыгажосць і багацце ўбрання кампенсавалі б недастатковую мараплаўнасць у вачах высакародных людзей - бондаў.

У той жа час мы павінны памятаць, што жанчына выконвала ролю ярла (кіраўніка вобласці) у абсалютнай большасці выпадкаў толькі тады, калі ўсе бліжэйшыя сваякі мужчынскага полу памерлі або былі занадта малыя. Аднак мы разумеем, што рэдка так здаралася, што ў шляхетнай жанчыны не было поўнагадовага сваяка мужчынскага полу, і, такім чынам, жанчыны рэдка атрымлівалі магчымасць кіраваць падданымі.

Такім чынам, нягледзячы на тое, што жанчыны маглі валодаць маёнткамі і ўладай над фюлькам (вобласцю ў Нарвегіі), аднак у асноўным гэта адбывалася вымушана – праз адсутнасць поўнагадовага мужчыны, які б ўзяў ўладу ў свае рукі. Такім чынам, валоданне зямлёй жанчынамі не з'яўлялася звычайнай з'явай. Для нас версія аб тым, што жанчына аб'язджала свае ўладанні і збірала даніну, ўяўляецца абгрунтаванай толькі тады, калі мы канчаткова дакажам, што ў судне пахаваная альбо каралева Оса, альбо жанчына, у якой няма сваяка мужчынскага полу, які ўзяў бы кіраванне фюлькам на сябе. У адваротным выпадку, дадзеная версія аб зборы даніны жанчынай ўяўляецца малаверагоднай праз сваю нехарактэрнасць і нетыповасць для Скандынавіі часоў вікінгаў.

Версія аб выкарыстанні карабля для асабістых патрэбаў каралевы Осы

Калі мы дапусцім, што ў Асебергу пахаваная Оса, то якая ж неабходнасць прымусіла яе пабудаваць Асебергскае судна? Матэрыялы для наступнай версіі можна запазычыць з Інглінг-сагі.

Згодна з ёй, Гудрод Цудоўны (Паляўнічы) забіў бацьку Осы конунга Агдыру Харальда Рудабародага і яго сына Гюрда. Натуральна, што Харальда пахавалі ў яго судне. Оса пасля таго, як па яе загадзе слуга забіў Гудрода, паплыла назад у Агдыр. А калі сыну Осы і Гудрода Хальфдану Чорнаму споўнілася 18 гадоў, ён пачаў кіраваць у

Агдыры. Адразу ж пасля гэтай падзеі Хальфдан накіраваўся ў Вестфольд і падзяліў яго са сваім братам Олавам (сын Гудрода ад першага шлюбу з Альфхільд) [14].

*Халоп па загадзе Осы забівае Гудрода Паляўнічага..
Gerhard Munthe. Heimskringla. 1899*

Складаецца даволі парадаксальная сітуацыя: Оса забівае бацьку Олава, Гудрода, а потым яе сын, Хальфдан, дзеліць законныя ўладанні Олава. Аднак у гэты час паміж Хальфданам і Олавам павінна існаваць крэўная варожасць. Оса не была законнай жонкай Гудрода, а Хальфдан быў малодшым сынам Гудрода. То бок, у Хальфдана на Вестфольд не было ніякіх правоў, таму што ён быў незаконнанароджаным сынам Гудрода (Оса не была выкупленая ў бацькоў, г. зн. фармальна з'яўлялася ўсяго толькі накладніцай Гудрода), а Олаў быў старэйшым сынам Гудрода, і, значыцца, менавіта яму і пераходзілі ўсе ці большасць уладанняў.

На мой погляд, глебу для перадачы паловы Вестфольда Хальфдану падрыхтавала менавіта Оса шляхам перамоваў з Олавам (Хальфдан быў яшчэ непаўнагадовым і на той момант фактычна не меў ніякага палітычнага ўплыву).

У Осы не было карабля, прыдатнага для афіцыйных візітаў (карабель яе бацькі быў пахаваны разам з ім). Пры гэтым трэба ўлічваць, што ў часы вікінгаў мараплаўныя і дэкаратыўныя якасці судна шмат у чым вызначалі статус чалавека. І Оса вырашае пабудаваць карабель каралеўскага статусу як для нанясення афіцыйных візітаў і збору даніны (паколькі Оса з'яўлялася кіраўніком Агдыра), так і, магчыма, для адраўлення культуры якога-небудзь боства (магчыма Фрэйрэ або Ніёрда).

Ці можам мы вылучаць адмысловы клас суднаў, прызначаных для правядзення рэлігійных абрадаў нароўні з гандлёвымі ці баявымі караблямі? На дадзены момант гэта будзе цалкам неабгрунтавана, бо пакуль не знойдзена судоў, падобных Асебергскаму менавіта па прызначэнні, і мы не можам вылучаць клас суднаў толькі па адным прадстаўніку. Да таго ж, гандлёвыя і баявыя суды належаць да адпаведных канструктыўных класаў (адпаведна Knarr і Karv), у той час як Асебергскае судна з'яўляецца ў пэўнай ступені перайначаным Karv.

З поўнай упэўненасцю можна сцвярджаць, што на дадзены момант няма падстаў для вылучэння гісторыкамі такога класа суднаў, як карабель для рэлігійных абрадаў.

Такім чынам, на дадзены момант уяўляецца, што судна хутчэй за ўсё было шматмэтавым: выкарыстоўвалася як у рэлігійных мэтах, так і для прадстаўніцкіх і іншых паездак. Гэтая выснова зроблена на падставе таго, што ў скандынаваў эпохі вікінгаў мяжу паміж рэлігійным і свецкім часам даволі складана выявіць (яскравы прыклад - паняцце годзі, калі свецкія і рэлігійныя функцыі выконваў адзін чалавек).

Версія аб выкарыстанні карабля для збору даніны і паездак па пірах сваіх падданных са спадарожным рашэннем лакальных праблем кіравання (у ходзе так званай вейцлы) на дадзены момант уяўляецца магчымай толькі ў тым выпадку, калі ў Асебергу на самай справе пахаваная альбо каралева Оса, альбо жанчына, вымушаная кіраваць пэўнай вобласцю Нарвегіі (фюлькам) самастойна.

Гэтак жа, як ужо адзначалася вышэй, застаецца магчымасць мэтанакіраванага забойства жанчын у рытуальных мэтах.

Крыніцы і літаратура:

1. Арбман, Х. Викинги / Х. Арбман. Пер с англ. Н.В. Ерёмкина. – СПб.: ООО «Издательская группа Евразия», 2003. – 320 с.
2. Бадак, А. Н. Всемирная история: Раннее средневековье / А. Н. Бадак, И. Е. Войнич, Н. М. Волчек и др. – М.: АСТ, Минск: Харвест, 2001. – 592 с.
3. Гуревич, А. Я. Избранные труды. Т. 1. Древние германцы. Викинги / А. Я. Гуревич. – СПб.: Издательство Фонда поддержки науки и образования «Университетская книга», 1996. – 298 с.
4. Гуревич, А. Я. Норвежское общество в раннее средневековье / А. Я. Гуревич. – М.: Наука, 1977. – 254 с.
5. Гуревич, А. Я. История Норвегии / А. Я. Гуревич. – М.: Наука, 1980. – 239 с.
6. Даниельсен, Р. История Норвегии. От викингов до наших дней / Р. Даниельсен. – М.: Весь Мир, 2003. – 339 с.
7. Дэвидсон, Х. Э. Древние скандинавы. Сыны северных богов / Х. Э. Дэвидсон. – М.: Центрполиграф, 2008. – 326 с.
8. Кан, А. С. История скандинавских стран (Дания, Норвегия и Швеция) / А. С. Кан. – М.: Высшая школа, 1980. – 403 с.
9. Ласковский, Г. В. Викинги: походы, открытия, культура / Г. В. Ласковский. – Минск: Минская фабрика цветной печати, 2004. – 321 с.
10. Драккары викингов / Под ред. В.И. Киселёв // Новый солдат. № 107. Артемовск: «Книга», 2002. – 32 с.
11. Оятева, Е. А. Осebergская обувь // Скандинавский сборник. XX. – Таллин : Ээсти Раамат, 1975. – С. 45–56.

12. Роэсдаль, Э. Мир викингов. Викинги дома и за рубежом / Э. Роэсдаль. – СПб.: Всемирное слово, 2001. – 272 с.
13. Симпсон, Ж. Викинги. Быт, религия, культура / Ж. Симпсон. Пер. с англ. Н.Ю Чехонадского. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2005. – 239 с.
14. Стурлусон, С. Круг Земной / С. Стурлусон. Перевод Стеблин-Каменский. Издание подготовили: Гуревич, А. Я., Кузьменко, Ю. К., Смирницкая О. А. – М.: Наука, 1980. – 276 с.
15. Стурлусон, С. Младшая Эдда / С. Стурлусон. Перевод: О. А. Смирницкой. Издание подготовили: О. А. Смирницкая, М. И. Стеблин-Каменский. – Л.: Наука, 1970; второе издание: М.: 1994. – 351 с.
16. Фиркс, И. фон. Суда викингов / И. фон Фиркс. Пер. с нем. – Л.: Судостроение, 1982. – 104 с.
17. Хлевов, А. А. Предвестники викингов / А. А. Хлевов. – СПб.: Евразия, 2002. – 336 с.
18. Осебергский корабль // Скандинавский стиль. – 2011. – Рэжым доступу: <http://scandistyle.ru/osebergskij-korabl/>. Дата доступу: 25.12.2010.
19. Osebergskipet – The Oseberg Ship, Norway // Viking ships and norse wooden boats. – 2004. – Рэжым доступу: <http://home.online.no/~joeolavl/viking/osebergskipet.htm>. Дата доступу: 02.02.2011.
20. Døde vikinger opp av graven // Aftenposten. – 2011. – Рэжым доступу: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1978795.ece>. Дата доступу: 04.11.2011.
21. Oseberg // Absolutetapestry. – 2008. – Рэжым доступу: <http://www.absolutetapestry.com/en/>. Дата доступу: 08.09.2011.
22. Oseberg ship tested in Trondheim // Sintef. – 2008. – Рэжым доступу: <http://www.sintef.no/home/Press-Room/Research-News/Oseberg-ship-tested-in-Trondheim>. Дата доступу: 08.09.2011.
23. Oseberg Skeletons Exhumed // Scienceblogs. – 2011. – Рэжым доступу: http://scienceblogs.com/aardvarchaeology/2007/09/oseberg_skeletons_exhumed.php/. Дата доступу: 08.09.2011.
24. Results of tests on the women of the Oseberg ship: Vikings acquitted in 100-year-old murder mystery // Medieval Material Culture Blog. – 2008. – Рэжым доступу: <http://larsdatter.com/wordpress/?p=162>. Дата доступу: 08.09.2011.
25. Stylegar, F.-A. Karmøy og Oseberg // Arkeologi i nord. – 2004. Рэжым доступу <http://arkeologi.blogspot.com/2009/12/karmoy-og-oseberg.html>. Дата доступу: 01.02.2011.
26. The Oseberg ship Burial, Norway: New Thoughts On the Skeletons From the Grave Mound // European Journal of Archaeology. – 2011. – Рэжым доступу: <http://eja.sagepub.com/content/9/2-3/185.abstract> Дата доступу: 08.09.2011.
27. The textiles in the Oseberg ship // Forest. Рэжым доступу <http://forest.gen.nz/Medieval/articles/Oseberg/textiles/TEXTILE.HTM>. Дата доступу: 08.09.2011
28. Viking woman had roots near the Black Sea // Aftenposten. Рэжым доступу <http://www.aftenposten.no/english/local/article1709020.ece>. Дата доступу: 02.02.2011.

